

ANONYMUS

VON SANT BRANDON AIN HÜBSCH LESEN, WAS ER WUNDERS AUFF DEM MÕR ERFAREN HAT

OVER SINT BRANDAAN EEN FRAAI VERSLAG, OVER WAT HIJ VOOR WONDERLIJKS OP ZEE HEEFT MEEGEMAAKT

1 4 9 9

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

25 februari 2017

INHOUDSOPGAVE

BRONVERMELDING

Ulm, 1499

http://www.zvdd.de/dms/load/met/?PPN=PPN772630763

INLEIDING VAN DE VERTALER

Het verhaal van St.-Brandaan die, uit straf voor het verbranden van een boek met wonderlijke waarheden, in opdracht van God een strafexpeditie moest ondergaan, is een van de aardigste verhalen uit de middeleeuwen. Op zijn expeditie maakt St.-Brandaan vele ongelofelijke gebeurtenissen mee. De hele geschiedenis is aandoenlijk en vertederend om te lezen.

De tekst is met vele prachtige tekeningen verluchtigd. Op één plek lijkt er in het origineel iets te zijn misgegaan. De afbeelding die bij het kopje ‘Hierna kwam een zeewonder tot St.-Brandaan’ staat, is namelijk ook verderop nog een keer afgedrukt, en wel bij het kopje ‘Hier ontmoeten St.-Brandaan en zijn broeders een sijs op de zee, die zo zoet zong, dat zij allen insliepen’.

De tekst is opgebouwd uit telkens een korte omschrijving, een afbeelding en een tekst. Omwille van de overzichtelijkheid heb ik deze indeling steeds op een nieuwe pagina laten beginnen.

Het valt niet goed uit te maken waar de opgenomen citaten beginnen en eindigen, omdat ze nergens gemarkeerd worden. Ik heb ze op grond van de context zelf aangebracht.

Ruud Muschter

DE TEKST

Hier begint het boek van St.-Brandaan,
over de wonderen die hij beleefd heeft.

Er was hier een heilige abt, die geboren was in het land Hybernia[1]. Hij zat in een klooster. Hij trof op een keer een boek aan, waarin hij grote wonderen beschreven vond die God had geschapen in de hemel en op aarde. Er zouden drie hemels zijn en twee paradijzen, en negen vagevuren, en veel ruig land. Er zou ook een wereld onder ons zijn, waar het bij hen dag was. Hij vond veel grote wonderen beschreven die in de zee zouden zijn, en vooral dat er vissen in waren die zo groot waren, dat er op hun ruggen grote wouden en zwarte gewassen waren. Zo vond hij daarin ook beschreven, hoe Judas Iskariot, die onze Heer verried en voor dertig penningen aan de Joden heeft gegeven, iedere zaterdag ’s nachts iets minder aan helse pijn moest lijden uit erbarmen van God. Hij wilde dat niet geloven, en nam het boek en verbrandde het. En terwijl hij bij het vuur stond, kwam er een engel uit de hemel en sprak: “Brandaan, waarom hebt gij de waarheid verbrand. Weet gij niet, dat God grotere dingen kan doen, dan gij in het boek gelezen hebt? En ik beveel u, dat gij u bij uw levende God voorbereidt, want gij moet alle wonderen zien die gij in het boek gelezen en verbrand hebt. En gij moet negen volle jaren op de zee zijn, opdat gij bekent dat gij de waarheid verbrand hebt.“ Deze toespraak deed St.-Brandaan zeer schrikken, want hij vreesde de toorn van God. Doch hij moest gehoorzaam zijn. De engel steeg wederom op ten hemel. St.-Brandaan bad onze Heer, dat Hij hem onder zijn hoede wilde nemen. Dan zou hij gaarne Zijn gebod volbrengen. Hij liet zich

[1] Lees: ‘Ierland’.

een schip toebereiden, liet dat goed beslaan met sterke ijzeren banden, maakte het schip volgens Noë’s ark, en liet daarin zoveel proviand dragen aan kleding en alles wat nodig was voor het lichaam, en voor zijn twaalf broeders en al hun gevolg, als voor een goede twaalf jaar. Hij maakte in het schip een kapel, wijdde die in, en nam veel heiligdommen mee naar binnen, alsook de allerheiligste monniken die hij in Hybernia had en vinden kon. Zij leefden allen voorbeeldig, voeren met hem mee en waren hem gehoorzaam. Zij kwam allen weer met hem thuis, behalve een die vertrokken was naar het paradijs. Ook nam de duivel hen er een af, die zij wederom terugkregen met hun gebed. Hierna zal men horen wat zij voor grote wonderen ervoeren, en dat zijn schip goed was toebereid met alle dingen die zij nooddruftig waren. Daarop namen zij afscheid van hun vrienden, namen in Gods naam plaats in het schip, voeren met grote zorg de zee op, hesen hun zeilen en voeren drieënhalve maand zonder veel grote wonderen te zien. Kort daarop zagen zij op een morgen, hoe op een berg in de zee een draak op hen toekwam, die zijn muil opendeed, alsof hij hen allen wilde verslinden. Daarvan schrokken zij zeer. Allen riepen onze Heer God aan met alle ijver en ernst. Daarop kwam God hen te hulp. De wolken gingen uit elkander, en uit de lucht kwam een prachtig dier dat als een hert geschapen was. Het brandde met een gloed. Het kwam eraan en trok de draak de lucht in. Daarop schreeuwde de draak gruwelijk. Zo verloste God hen van de eerste nood.

Hier kwam St.-Brandaan in een woud
dat op een vis was gegroeid.

Daarna kwamen zij met hun schip in een woud, dat groen en buitengewoon mooi was. Daar meerden zij hun schip af en gingen het woud in. Daar kozen[2] en sprokkelden zij hout voor een vuur. Een van hen kwam bij een dorre boom en wilde die omhakken. Toen hij in de boom hakte, veranderde het woud in louter water en ging het woud bijna onder, zodat zij ternauwernood nog in hun schip konden komen, want het woud ging helemaal onder. Daarop sprak St.-Brandaan: “Het is vast zo’n vis geweest als waarover ik gelezen heb in het boek dat ik verbrand heb. Die zijn zo groot en zo oud, dat op hun rug en vacht[3] grote wouden groeien. Daarvan heb ik nu wel de waarheid bevonden.” En toen het woud onderging en de vis zich aldus onderdompelde, kwamen er zulke grote winden op de zee,

[2] “lasen”.
[3] “schwarten”.

dat zij bijna verdronken waren wanneer God hen waarachtig[4] niet onder Zijn hoede had genomen. St.-Brandaan zei: “De vis is zoveel jaren oud, dat dit woud zo groot op hem gegroeid is.”[5] Daarop baden zij onze Heer, dat Hij hen het land op zou helpen.

[4] “waffen”, als kreet.
[5] Ook hier geen markering van het citaat.

Hierna kwam een zeewonder
tot St.-Brandaan.

Toen zij nu onder wind kwamen, kwamen zij in grote nood, want op het meer kwam er een zeer groot angstaanjagend zeewonder, dat van voren als een man, en achteraan als een vis was, en dat deed alsof het het schip wilde omverwerpen. Daarop sprak St.-Brandaan: “Gedraag u goed en wees niet bevreesd en schrik niet. God kan ons wel helpen. Laat ons nu varen opdat het ons niet schaadt.” Genoemd dier heeft een gehoornd lichaam en een zeer gruwelijk aangezicht, voer lang om het schip heen en weer, en had het gaarne omgetrokken. Daarop viel St.-Brandaan op zijn knieën en bad God dat Hij hen zou behoeden. Daarop liet het zeewonder af, en ging naar onderen naar de boot. Daar hoorden zij de ganse dag het zeewonder beneden in de grond zakken, woelen en gruwelijk woeden. Toen begreep St.-Brandaan goed, dat er op diezelfde plek een nieuw vagevuur was. Daarop sloegen zij ver een meer in.

Daar kwam St.-Brandaan bij een ander vagevuur.

Hierna staat geschreven hoe zij op een andere plek kwamen. Daar vonden zij een groot meer. Daar liepen geesten omheen die zo groot als mensen waren. Daarop vroeg St.-Brandaan wat zij daar deden. Daarop sprak er een: “O wee, beste Brandaan, wij verkeren in groot lijden en moeten dat ondergaan van koude en hitte tot aan de jongste dag, omdat wij al te weinig erbarmen hebben gehad met de arme mensen. De honger en de dorst en de hitte doen ons zo innig pijn, dat er nauwelijks een grotere pijn kan zijn. En hoewel het meer ons zo nabij is, mogen wij het toch niet verwinnen opdat wij ons konden laven en koelen. O wee, beste Brandaan, smeek God dat hij ons van dit bittere lijden bevrijdt omwille van Zijn zo grote marteling.” Daarop smeekte St.-Brandaan onze Heer dat Hij de arme zielen veroorloofde dat zij zich met het water koelden. God verhoorde hem dat en vergunde de zielen dat eenieder een goede dronk deed uit het meer, en dat eenieder met zijn hand een schep water op zijn hoofd deed. Daarop bogen de zielen genadiglijk voor St.-

Brandaan en dankten hem ijverig, omdat hij hun de genade en de dronk bij God had bezorgd. Daarop nam St.-Brandaan afscheid van hen, en toen hij van hen wegging, riepen de arme zielen hem zo innig na, dat zijn ogen van groot erbarmen overstroomden.

Hier kwam St.-Brandaan
op de kleverige zee.

Toen nu St.-Brandaan van de zielen weg was gegaan, kwam er een groot stormachtig weer, en een wind die hen ver de kleverige zee opwierp, zodat zij er zeer in verkleefd raakten. Want in de zee lagen veel verdronken schepen. Zij strekten de mastbomen uit de schepen over de zee uit, zodat het eruit zag alsof er een woud was neergevallen. Daarop bad St.-Brandaan onze Heer, dat Hij hen zo goed mogelijk raad zou geven. Toen kwam er een stem van God: “Vaar zonder zorg. God is met u. Keer u ter rechterhand op de zee, want vaart gij ter linkerhand, dan zijt ge verloren. Daar ligt een steen die al het ijzer aantrekt dat er naartoe gaat[6]. Deze heeft ook schepen verwoest met mensen en met proviand. Genoemde steen wordt ‘magneet’ genoemd.” Toen St.-Brandaan dat hoorde, keerde hij ter rechterhand met zijn schip en voer naar een stenen wand en rots. Daar stond een fraaie kloosterkerk op. Daarop liet St.-Brandaan het schip aanleggen, ging alleen de berg op, en kwam daar in de kloosterkerk. Daarin waren altijd, dag en nacht, zeven heilige broeders, die God zeer dienden. Toen nu St.-Brandaan naar hen toe kwam en het goddelijke, christelijke leven aan hen zag, was hij blij en bleef hij ’s nachts bij hen, tot aan de morgen tegen het midden van de dag. Toen zond God hem spijs via een raaf, en God stuurde hem vanuit de hemel drieënhalf[7] witrood[8] en een gebraden vis. Dat gaf God hun elke

[6] "Men zou kunnen vragen: wat is dit toch voor een zee? Hierop antwoord ik: de Erythraeïsche of Rode Zee, die onder de Kreefts-keerkring ligt en waarin men vaak magneten vindt, zodat men er niet goed voorbij kan zeilen met schepen waar ijzer in zit. Die zinken dan namelijk en gaan te gronde." Michael Maier, Chymisches Kabinet, Toelichting XXXI, 1708. Zie mijn vertaling op www.archive.org.

[7] “vierdhalb”. Namelijk uitgaande van één, twee en drie als gehele getallen, en de helft van het vierde getal.

dag en zij leefden van geen enkele andere spijs dan die, welke uit de hemel kwam. Daarop verzochten de broeders St.-Brandaan om met hen te eten. Daarop sprak St.-Brandaan: “Wanneer God zou willen dat ik Zijn spijs at, of dat ik die waardig zou zijn, dan had Hij mij mijn deel gezonden wanneer Hij weet dat ik goed ben. Had ik om Hem verdiend dat ik Zijn spijs zou genieten, dan had Hij het vierde witbrood niet aangesneden en had Hij dat heel gelaten. Dat was dan mijn deel geweest. Aangezien Hij u niet meer heeft gezonden dan eenieder van u een half witbrood, moet gij uw spijs eten. God weet namelijk goed, dat ik in het schip genoeg spijs heb.” Doch God wilde hem toch zijn spijs uit het paradijs zenden omdat hij daar was, en toen zij gegeten hadden, beval St.-Brandaan zich aan in hun gebed en nam vrijaf, en ging wederom zijn schip binnen.

---

[8] “semel”.

Hier kwamen zij bij een heilige mens
die op een rots in de zee zat.

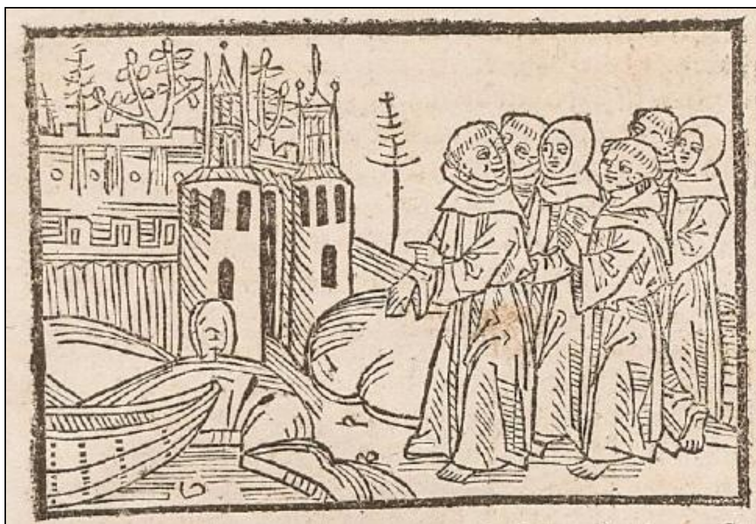

Toen nu St.-Brandaan wederom in zijn schip was gezeten en van het land scheidde, dreef een westenwind op de zee hen naar een zeer grote zwevende steen. Daarop zat een mens in zijn eentje. Hij was zo ruig als een beer. Daarop vroeg hem St.-Brandaan hoe hij daar gekomen was. Daarop sprak de goede mens: “Ik behoor tot de broeders waar gij vannacht geweest zijt. En ik ben op deze steen honderdnegen jaar geweest. God de Heer heeft mijn vacht[9] laten groeien, en sindsdien heb ik nimmermeer een mens gezien, behalve u. En sindsdien heb ik ook nimmermeer lichamelijke spijs gegeten.” Daarop sprak St.-Brandaan: “Hoe behoedt[10] gij u tegen het weer?” Daarop sprak de heilige broeder: “Ik vind het niet belangrijk hoe het met mijn lichaam gaat, doch ik vind belangrijk hoe ik mijn ziel moet

[9] “gewand”.
[10] “generst”.

voeden. Er zit evenwel een gat in de steen. Daar vlucht ik naar binnen wanneer het onweer komt, totdat het overgaat.” Daarop sprak St.-Brandaan: “Aangezien gij behoort tot de broeders waar ik vannacht was, waarom zijt gij dan niet bij hen, die een zo heilig leven leiden, dat God hen spijst met het hemelbrood?” Daarop sprak de goede mens: “Mij dunkt, dat de boete nog te klein is. Ik wil op deze steen sterven en mijn gebeente moet tot op de jongste dag hier blijven.” En hij sprak: “Nu, wijd u aan uw God. Ik spreek nimmermeer met u.”

Hier kwam St.-Brandaan bij
het aards paradijs.

Toen voer St.-Brandaan met zijn broeders verder en kwam bij een eiland. Het was daar donker, zodat zij noch de hemel, noch de aarde konden zien. De grond was er louter van goud en karbonkel, saffieren, jachant, smaragd, adamast en ander edelgesteente. Ze waren allemaal donker door de schijn die de zee daarin geslagen had.[11] Daar lagen zij vijftien dagen met grote zorg, zonder vuur en zonder licht. En aangezien zij daar niet weg konden komen, gingen zij het schip uit en wisten niet waarheen te gaan. Toen kwamen zij bij een beek met roer, en begonnen zij binnen te komen in de prachtigste zaal die nog nooit door een mens gezien was. De wanden waren van goud. De zuilen waren van karbonkelsteen. Het dak was bepleisterd en was de hele tijd licht. Daarin scheen het goud en de karbonkel als de zon. Voor de zaal ontsprong een bron die vier

[11] Onduidelijk.

stromen had. In de ene stroomde wijn, in de andere melk, in de derde olie, en in de vierde honing. En zij beleefden grote vreugde aan de aanblik. Van de bron hebben alle wortels en kruiden hun kracht gewonnen. Ook waren in de zaal vijfhonderd stoelen. Ze waren allemaal zeer fraai bekleed met fluweel[12] en met zijde. Er was nog van alles in de zaal wat een mens maar bedenken kan.

[12] "pfeller".

Hier in de zaal stal een van St.-Brandaans broeders een zeer kostbaar paardentoom.

Nu zat er onderin een monnik die een paardentoom stal. Het was onzin zoals dat geschiedde, als zou hij het uit een gat hebben gehaald dat in de zaal was, en dat hij niet wist wat hij deed. Dat zal hem nog goed opbreken, zoals men hierna zal horen. Daarna gingen zij verder. Daar zagen zij een prachtige burcht, die fraaier was dan de zaal waar zij voordien in waren geweest. De burcht lichtte ook buitengewoon fraai op, en ook zo licht, dat hij een gans land genoeg licht had gegeven, van het goud en ook van edelgesteente. Op die plek kwam nooit regen of sneeuw, noch onweder, want hij is ook altijd geweldig en fraai. Voor een burchtdeur zat ook een grijze heer, een oude met een lange, grijze baard, die Enoch heette. En voor de tweede burchtdeur zat ook een oude, grijze heer met een grijze baard, die Elias heette.

Hier kwam St.-Brandaan bij
de derde burchtdeur.

Daarop kwam St.-Brandaan bij de derde burchtdeur. Daar stond een schone jongeling die een rode cape aan had, en een vurig zwaard in zijn hand had. Deze jongeling sprong naar de monniken van St.-Brandaan, trok er een de poort binnen en sloot de deur. Toen St.-Brandaan en de anderen dat zagen, schrokken zij, gingen direct daarvandaan, en hadden veel leed om hun metgezel. Nu waren de muren van de burcht zo hoog, dat zij de tinnen nauwelijks konden zien, en niemand het goed kan zeggen. Daarop begreep Brandaan dat het een paradijs was. En toen zij van het paradijs scheidden, kwamen zij wederom bij de duistere plek waar zij uit waren gegaan. Daar zag een monnik dat de grond van louter goud was, en van groen edelgesteente. Daar waren zij buitengewoon blij om en zij gewonnen ook zoveel goud en edelstenen, dat zij daarmede menig godshuis en ook een zeer fraaie kloosterkerk opbouwden. En daar zij ook het goud, de karbonkel en ook andere

edelstenen uit de woestheid van de zee meebrachten, lichtte dat zo fraai en helder op, dat zij in de duisternis goed konden zien.

Hier ontnamen de duivels St.-Brandaan een broeder,
die de paardentoom had gestolen.
Dat deed hun allen pijn.

Toen zij nu voldoende proviand in hun schip gebracht en gedragen hadden, keerden zij daarvandaan. Toen zij zo ver op de zee kwamen, hoorden zij zo’n gruwelijk geraas en gesuis, dat zij dachten dat hemel en aarde zouden instorten. Daarop kwam

DO ſy nun gůttes genůg in ir ſchiff prachten
vnnd getragen hetten do kerten ſy von dan-
nen vnnd do ſy ſo ferr auff dem mör kament
do horten ſy ain grauſenliches gedöß vnnd
ſauſen. das ſy gedachten es wölte hymel vnnd erdtrich

er zo’n donder en bliksem, dat de broeders bijna vertwijfeld, en ook in het onweer geraakten. Daarop kwam ook de duivel met een zeer grote hoorn, die tetterde en woedde, en wel zo, dat het ook in de lucht en in de hel schalde. En toen hij bij het schip

kwam, schreeuwde hij gruwelijk: “O, Brandaan, gij moet het lichaam hier voor mij achterlaten”, waarop hij de monnik nam, die in de zaal voor het paradijs de toom had gestolen, en hem wegvoerde over het land en hem zozeer pijnigde, dat de diefstal hem duur te staan kwam. En toen hij hem wegbracht, baden St.-Brandaan en al zijn broeders onze Heer met wenende ogen voor hun broeder en metgezel. St.-Brandaan sprak: “O, Heer, wat toont Gij ons, dat Gij de duivel over ons laat komen, en ons zo laat beschimpen? Nu komen wij nimmermeer hiervandaan, tenzij Gij ons onze broeder wedergeeft.” Zij vielen op hun knieën en baden God lang, dat Hij hen niet onverhoord zou laten. Zij zagen een licht boven hen zweven, alsof het een vurige ster was. Daaruit riep een stem en sprak: “Brandaan, wat twist gij met Mij, ik heb u toch niets gedaan? De duivel heeft u een broeder weggenomen, waar hij bovendien goed recht toe heeft, want hij heeft immers een toom gestolen. Nu weet gij toch wel, dat Adam om een kleine vrucht ter helle moest varen, en met hem vijfduizend mensen. Nu is uw broeder met open diefstal gevangen en is ter helle gevoerd.”

Daarop spraken St.-Brandaan en zijn
broeders hun gebed tot God. Daarop moest
de duivel hun broeder terugbrengen.

Daarop spraken St.-Brandaan en zijn broeders hun gebed tot God voor hun metgezel: "O, Heer, laat niet aan de duivel zijn macht over een zo kleinigheid[13] waardoor de christenmens niet geschonden wordt, en wat mijn broeder tegen U gedaan heeft, dat wil ik met hem boeten en verbeteren." En hij ging net zolang door met zijn gebed tot God, dat God erbarmen kreeg en de duivel gebood dat hij de broeder naar het schip bij zijn broeders moest dragen. Daarop roofde de duivel hem en sloeg hem. Dat deed hem zo zeer, dat het hem zuur genoeg was dat hij ooit een toom had gezien. De duivel was namelijk zeer vertoornd omdat hij hem weer terug moest dragen. En toen hij bij het schip kwam, schreeuwde de duivel gruwelijk naar St.-Brandaan: "Wee u en allen van uw gezelschap, wanneer wij

[13] "ein so klaines hör". Feitelijk pleonastisch.

nimmermeer iemand van u mogen vasthouden in de hel”, en hij wierp de broeder ruwweg[14] het schip in. Deze was toen zo zwart geworden van de pek dat aan hem kleefde, dat zij hem niet meer herkenden. Zijn haar en zijn baard waren hard van de pek en van de hars, en hij was jammerlijk opengereten, verlamd en bekrast door de stekels en doornen waar de duivel hem doorheen had getrokken. En iedereen sloeg een kruis. Daarop vloog de duivel spoedig van hen weg, en loofden zij onze Heer Jezus Christus, omdat hij hun hun broeder terug had gegeven.

[14] “hörtiglich”.

Toen zag St.-Brandaan veel mensen op de kleverige zee, die eensdeels in de schepen verzonken en verdronken waren.

Daarna droeg een wind hen de zee op naar een plek waar zij mensen zagen, zwevend in grote schepen. Daarin zat genoeg proviand en wel zoveel, dat ook de ganse wereld daaraan genoeg zou hebben, wanneer het daar verdeeld zou worden. In de schepen was er het grootste geschreeuw dat ooit gehoord werd, want zij waren vastgekleefd in de kleverige zee. De mensen stierven daarin, en eenden[15] grepen zonder tal in de schepen en namen en voerden de mensen weg en aten ze op. In die tijd stierven veertienhonderd mensen. St.-Brandaan zag alle zielen op de mastboom zitten en afwachten waar zij naartoe zouden varen. Hij zag, dat er een grote schare duivels aankwam, die op de zielen wachtten die hun ten deel zouden vallen. St.-Michael vielen er niet meer dan drie ten deel, zodat St.-Brandaan heimelijk klaagde, dat de duivel zoveel zielen kreeg.

[15] "vieten".

Hij zag goed, dat de duivel met zijn zielen het schip uit was gedreven, de hel in. Daarop kwam van de duivels een wonderlijke klank[16] en woede. Ze wierpen de zielen op en neer en deden hun zo'n pijn, dat zij jammerlijk schreeuwden en onstuimig de hel in werden gevoerd. En waar de duivels heengingen, daar kwamen de heiligen uit de hemel met een innig gezang tot St.-Michael in het schip, namen de drie zielen en voerden hen met grote vreugde de hemel binnen.

[16] "hal".

Hier ontmoeten St.-Brandaan en zijn broeders een sijs op de zee, die zo zoet zong, dat zij allen insliepen.

Toen nu dat alles tot een einde kwam, voeren zij spoedig de zee op. Daar kwamen zij echter in grote nood, want zij zagen een wonderbaarlijk dier naar hen toekomen. Het had een menselijk lichaam en gelaat, en was beneden de gordel een vis. Het heette een sijs, is een wonderbaarlijk dier en heeft een zeer schone menselijke bouw en gelaat. Het zingt zodanig goed en zoet, dat niemand zich tegen de slaap kan verzetten. Toen het zeewonder tot hen kwam, vielen de roeiers en scheepslieden die het schip moesten leiden in slaap en lieten het schip zo drijven, dat de monniken zichzelf vergaten, zodat zij niet meer wisten waar zij waren. Het schip dreef naar een berg die geheel vurig was. Uit de berg liep een zwarte man, die zozeer naar hen riep en zo gruwelijk deed, dat zij er allen van ontwaakten. Hij sprak: “Kom naar mij toe. Ik zal u tonen waar gij naartoe moet varen.” Daarop liet St.-Brandaan het schip keren en toen zij samen-

kwamen, sprak de duivel tot St.-Brandaan: “Zou ik voor God de moed hebben, dan zouden gij, oude monnik, en al uw metgezellen van mij moeten sterven en in het vuur worden geworpen. En gij zoudt mij alle zielen vergelden die wij verloren hebben door uw gebed met vergeving. Gij doet ons grote schade. Gij ontneemt ons de toomdief die daar achter bij u zit en de toom voor de zaal van het paradijs stal.” Toen de monnik hoorde dat hij hem zo goed herkende, vreesde hij zozeer, dat hij van angst transpireerde en zich voor zijn broeders schaamde wegens de diefstal. Daarop sprak St.-Brandaan: “Hij heeft genoeg boete, totdat hij zich heeft gezuiverd van de hars en van de pek waarmede gij hem gezuiverd hebt.” Daarop sprak de duivel tot St.-Brandaan: “Het is nog maar weinig leed dat hij door ons geleden heeft. Zijn lijden zou pas begonnen zijn wanneer hij bij ons was gebleven.” En daar de duivel zag dat hij zo bevreesd was, bespotte hij hem, nam iets brandends uit het vuur dat hij nauwelijks verdragen kon, en wierp het naar hem toe in het schip, zodat zij bijna vertwijfeld waren, totdat St.-Brandaan hen troostte. Daarop vroeg de duivel aan de schipper om hem de monnik te geven die de toom had gestolen, opdat hij hem een weinig kon krabben en klauwen. Daarop sprak St.-Brandaan: “Dat zult gij van ons niet verkrijgen, zo God wil, want wij willen ons allen goed voor u hoeden, want bij u is het niet goed vertoeven, dunkt mij.” Daarop keerden zij van hem weg en voeren de zee op. Daarop kwamen buitengewoon veel duivels aangelopen op de oever. Ze droegen gloeiende pijlen en brandende dingen. Daarmede wierpen zij naar de heilige mensen en schoten ook achter hen aan. Daarop kwam God de almachtige hen te hulp, en vielen de branden in het schip zoals de regen uit de hemel doet. De monniken vluchtten zo goed als zij konden. Toen ontviel St.-Brandaan zijn hoed en hij wist niet meer waar die gebleven was. Doch St.-Brandaan wilde de duivels niet de eer gunnen dat zij ook zijn hoed te pakken kregen, en liet zich wederom de zee opvaren, opdat hij zijn hoed zou terugkrijgen. Dat deed de monniken allen leed en zij zeiden: “Al was de hoed

ook van goud, dan zouden wij toch ongaarne omkeren, want wij zouden liever in een gevecht varen.” Daarop sprak de monnik die de toom stal: “Beste heer, ik heb thuis twee nieuwe hoeden. Neem beide voor uw hoed, zodat wij het niet wagen om om te keren. Want terwijl gij hem aldus achternagaat, zou ik, als ik u was, hem nimmermeer zoeken, want niemand kan hem toch vinden.” Doch St.-Brandaan sprak: “Ik wil de hoed hebben, want zij drijven er zeer de spot mede. Het moet hen nimmer zo vergaan, dat zij aan ons zoveel gewinnen. Dus de kwade hellehonden moeten toch voor ons wijken.” Toen waren zij gehoorzaam en keerden om, en toen de duivels de monniken zagen, waarvan er ettelijke naar hen kwamen toevaren, schrokken zij en vluchtten zo snel mogelijk, want St.-Brandaan sprak de psalm uit: “Deus misereatur nostri[17]”, en toen de duivel de psalm hoorde oplezen, kon hij niet wegkomen. Daarom geloofde St.-Brandaan met recht, dat hij daarmede de duivels had overwonnen, en dat ook eenieder die aan de duivel nadrukkelijk wederstand bood met een gans geloof, hem zou overwinnen en op de vlucht zou jagen. Dat bevond St.-Brandaan hier zeer goed en hij vond zijn hoed op de oever liggen. Daarop bleef St.-Brandaan de nacht bij de berg tot aan de dag.

[17] ‘Heer, ontferm u over ons’.

Hoe St.-Brandaan en zijn broeders
een heilige mens vonden,
die op de zee zweefde.

Daarop verkregen zij een goede wind en voeren zij zeer ver de zee op. Daar vonden zij zelfs een heilige mens op de zee zweven, op een aardschol. Verder had hij daar niets anders waarop hij zich bevond, dan de aardschol en Gods kracht. Anders zou hij daar niet zo lang geweest kunnen zijn, wegens het woeden van de zee. En toen de goede mens het schip naar hem toe zag komen, vloog hij weg. Daarop betuigde St.-Brandaan hem, dat hij door God tot hem kwam, om met hem te praten. Daarop stond de aardschol stil, totdat St.-Brandaan tot hem kwam. Daarop vroeg St.-Brandaan aan de goede mens via God hoe hij daar gekomen was, dan wel of hij door God zelf of wegens een misdaad daar naartoe was gezonden, en zei, dat wanneer hij het graag zou willen, hij hem te hulp wilde komen. En hij zei tegen hem, dat hij een priester was, en of hij enige goddelijke dingen van hem verlangde. Daarop sprak de goede

mens op de aardschol: “Gij moet nu weten, dat uw kapelaan die gij verloor voor het paradijs, in mijn plaats daar gelijk in het paradijs werd opgenomen. En ik was - en zat - negentien jaar op deze aardschol. God heeft mij gespijzigd met Zijn hemelse spijs der genade. Ik zal immer wachten en Zijn goddelijke leer navolgen en gehoorzaam zijn. Weet ook, dat ik meer broeders heb die God spijzigt met zijn hemelse brood, dat veel genoten werd door de kapelaan die de toom stal, en die gij terugkreeg. Deze broeders zijn in het klooster waarin gij hebt overnacht. Daar heeft een van mijn broeders, die gij op een steen vond zweven, u vaak geholpen om God te vragen, dat Hij u de dingen waarom gij Hem verzocht, zou verschaffen.” Daarop sprak St.-Brandaan: “Zeer heilige mens, nu vertel ik u over uw broederschap. Die heb ik goed gezien. Zij richten zich op Gods genade, en leiden en hebben een goed, christelijk leven.” Daarop sprak de goede mens op de aardschol: “Ik vertel u waarom wij hier zijn gekomen. In een stad, genaamd Nazareth, hebben wij een klooster. Nu was deze stad en al het volk zo zondig, dat alles onderging met de mensen en met vee en met al het goed. Mijn broederschap bleef op de steen waar gij bij bent geweest. Zo heeft God haar onderhouden op de steen, en mij op de aardschol waarop ik thans zweef. En wegens onze zonden zijn wij uit elkander. En terwijl het land zo onderging, blijft deze aardschol daarop, die gij erop ziet zweven. En God hielp mij daar op. Dus ik moet mijn zonde boeten, zodat ik niet onderdak zal komen totdat wij tot de eeuwige rust komen.“ “God behoede u thans”, sprak de mens tot St.-Brandaan, “en gij moet daar naartoe keren. Daar zult ge grote wonderen zien.”

Hier vond St.-Brandaan Judas Iskariot.

Toen hun nu de goede mens leerde waar zij heen moesten keren, stak er een wind op en wierp hen van de aardschol in korte tijd vierënhalve mijl weg. Toen begon de zee te wellen en te woeden en sloeg het schip spoedig in een duistere nevel. En op diezelfde plek viel de zee in de afgrond der hel. Daar trok God het schip terug, opdat zij daar niet in zouden komen. Zij zouden in grote zorg zijn geweest, wanneer zij niet met Gods wil waren gevaren, en God niet St.-Brandaan onder Zijn hoede had willen hebben opdat hij alle wonderen Gods zou ervaren, en de waarheid ondervinden die hij in het boek had gelezen, terwijl hij niet wilde geloven dat God grote wonderen doet en gedaan heeft. Zo berouwde het hem ernstig dat hij het boek verbrand had, en zo voeren zij maar voort. Daarop troffen zij een naakte man aan, die op een rotsblok zat. Het lichaam van deze man was voor de helft bevroren door de grote koude, zodat het vlees

losweekte[18] en verschrompelde op zijn botten. Aan de andere zijde zat hij op een steen die hem zo heet was en hem zozeer brandde, dat er vurige stralen uit zijn lichaam liepen en stroomden, en de vlammen hem boven zijn hoofd uitsloegen. Hij had geen enkele andere beschutting dan een klein doekje dat voor zijn ogen hing en de hitte verdreef. Nu kwam er een hagel boven hem. Die viel op hem neer en kastijdde hem. En dat geschiedde hem iedere zaterdagnacht en bleef doorgaan tot op de zondag tegen noentijd. Dan komen de duivels en voeren hem wederom de helse pijn binnen. Daarop vroeg St.-Brandaan hem wie hij was. Daarop sprak hij: “Ik ben de grote zondaar Judas Iskariot die God verraadde en Hem voor dertig penningen aan de Joden verkocht en overgaf. Ik twijfelde zo aan mijzelf, dat ik mij ophing. En had ik mijzelf niet gedood, en had ik oprecht berouw gehad, dan had God mij toch Zijn grote barmhartigheid medegedeeld en ook betoond, hoewel ik Hem verkocht en ook het waarlijk onschuldige bloed weggaf. Thans moet ik ook de eeuwige pijn lijden en is er voor mij ook nimmermeer raad. Doch zo heb ik nog enig goddelijk erbarmen en onderbreking tot aan de noentijd. Dan komen de duivels uit de hel en voeren mij wederom de helse pijn binnen, die daar zo gruwelijk en ook buitengewoon onzegbaar en onzalig groot en bitter is.” Daarop sprak St.-Brandaan: “Hoe kunt gij grotere pijn hebben dan die, welke ik hier aan u zie?” Daarop sprak Judas Iskariot tot St.-Brandaan: “Zou ik niet meer dan deze pijn lijden, dan zou ik niet klagen hoe groot die is. Alle pijn die ik lijd op deze dag en die gij mij hier ziet hebben, is niets vergeleken bij de pijn die mij nog zal geworden. Wanneer ik morgen wederom in de hel moet, val ik in een kokende pek waarin ik eeuwig kook en grote pijn moet lijden. Deze koude en hitte wachten mij iedere zaterdag. Die moet ik deze nacht lijden. En ik weet, dat ik daarbij geen onderbreking[19] heb. Dan komen alle duivels, die mij een

18 “schelte”. Vermoedelijk is bedoeld: “schalte”.
19 “underleybung”.

hitte binnenvoeren die zo groot is, dat het onzegbaar is.” En daarop nam er een ’n stalen berg[20] en wierp hem erin. Hij versmolt in een oogwenk en sprak: “O wee, Brandaan, dat dit lang moet duren.” Daarop sprak St.-Brandaan: “Zeg mij, waarmede men u te hulp kan komen, hoewel ik tot God ernstig voor u bad hoe men u te hulp moet komen.” Daarop sprak Judas Iskariot: “Het worde maar beter nagelaten, want alle gebeden en goedheid die men gedaan kan hebben, zijn verloren, want God wil zich nimmermeer over mij erbarmen. En zie, het doekje is mij enigszins goed tegen de hitte. Dat stal ik van God, toen ik ooit met hem op het aardrijk liep. Daarvan had ik zoveel berouw, dat ik het aan een arme mens gaf. Dat komt mij te hulp en soms heb ik het, omdat ik het stal, bijzonder. Zo kwamen mij deze drie goede daden die ik begaan heb[21], samen met het genoemde doekje, te hulp in mijn lijden, zoals ik u wil zeggen. Er was een diepe groeve in de stad Jeruzalem. Daarin vielen ’s nachts mensen en het vee. En er was niemand zo barmhartig dat hij die groeve zo opvulde, dat zulk een schade niet zou optreden. Toen nam ik steen, hout en aarde en maakte een omhang in de tempel te Jeruzalem. Daaraan ontbraken doeken. Die gaf ik, opdat de omhang voltooid werd. Er ontbraken ook twee ijzeren haken, waaraan men deze omhang moest ophangen. Die liet ik maken en bewerkstelligde dat deze omhang werd opgehangen.” Daarop bleef St.-Brandaan die nacht bij hem. En op de zondag tegen de noentijd verhief zich een groot geklaag van Judas, zoals nog nooit gehoord was. Hij schreeuwde zo jammerlijk: “O wee mij, altijd meer wee. Nu moet ik de helse pijn in.” Toen St.-Brandaan dat hoorde, liet hij al zijn heiligdommen op de scheepspoorten zetten en begon met zijn gebed, want hij hoorde en bemerkte aan Judas Iskariot dat de duivels hem wilden halen. Toen nu de duivels kwamen, schenen ook de gehele lucht en zee vurig. Daarop sprak de monnik die de toom stal, met zeer grote vrees: “Wij hadden ons eerder uit

[20] “stächlin berg”. Vertaling onzeker.
[21] Hierna worden de andere genoemd.

de voeten moeten maken.” Daarop voeren de duivels allen tezamen om het schip heen, en voerden en schoten daarop vanuit hun muilen zwavel en pek, alsook een buitengewoon grote, stinkende rook en nevel, zodat zij[22] bijna allen verdorven waren. En zoals zij op de zee zweefden, lieten zij grote stukken zwavel en pek vallen, en dat brandde ook in de zee, alsof de zee geheel was aangestoken. Toen zij Judas Iskariot hadden vernomen, gebood hun St.-Brandaan dat zij hem een tijdje lieten zitten. En hij bad tot God dat Hij hem door Zijn wil die nacht uitstel en genade zou geven. Dat stond God de almachtige hem toe, en daarop moesten de duivels hem laten gaan. Daarop schreeuwden zij buitengewoon jammerlijk en trapten ook Judas bijzonder pijnlijk, en daarna wilden zij hem nog erger doen. Toen het ochtend werd op maandag tegen de noentijd, kwamen de duivels met zeer grote herrie en met vurige klauwen, en sloegen die in Judas Iskariot. Ze trokken hem onder zich en deden hem ook zeer grote pijn. Ze beschimpten St.-Brandaan en zeiden, dat hem nu des te erger zou geschieden. “Neen”, sprak St.-Brandaan, “ik gebied u bij de levende God, dat gij hem niet anders doet, dan gij hem voorheen gedaan hebt.” Toen moesten zij St.-Brandaan gehoorzaam zijn, en zij voeren met grote onstuimigheid naar het helse vuur.

[22] De opvarenden.

Hier kwam St.-Brandaan bij drie
vagevuren voor de hel en zag
vurige vogels vliegen.

Daarop voer St.-Brandaan achter hen aan. Zij[23] wilden verhullen[24] wat zij deden, en dadelijk konden zij[25] hen niet meer zien. Achter de duivels was er een rook voor St.-Brandaan. Daarop zag hij uit een berg een golf[26] stromen. Die was heet en welde snel, en brandde zeer. Daarop gingen aan weerszijden een koude wind en een water dat zo koud was, als een water nog nooit geweest was. Daarbinnen was er een groot geschreeuw. Toen begreep St.-Brandaan goed, dat het een bar oord was, en daar zagen zij uit de stenen wanden vurige vogels vliegen. Zij hoorden in de berg geschreeuw, allerhande tongen

[23] Lees: ‘de duivels’.
[24] “lugen”.
[25] Lees: ‘St.-Brandaan en zijn metgezellen’.
[26] “runsz”. Vermoedelijk van ‘runzel’: rimpel.

en er was niets dan ach en wee. En bij de berg stroomde en brulde[27] een bijzonder water en meer, dat bodemloos was. Het brulde zo, dat men de slagen negen mijl ver hoorde. Halverwege de berg voeren vurige golven, alsof een gans woud brandde. Doch daar, halverwege de berg, was het zo koud, dat men er stenen vanaf hoorde springen. Daarop liet St.-Brandaan het schip keren van het golvende water, de koude zee op. En wat zij voorheen in één dag hadden gevaren, konden zij nu nauwelijks in drie dagen bereiken.

[27] “schlug”.

Hier kwamen zij bij het goede aardrijk dat op het paradijs gelijkt. Daar zaten ook duivels in.

En toen zij nu acht jaren hadden gevaren, kwamen zij in het negende jaar in een land. Daar vonden zij de allergrootste wonderen die er ooit op het aardrijk kunnen zijn. Het was het land waarin men alles vond wat men begeert en wilde hebben:

Und do sy nun acht iar gefaren waren do kō-
men sy in dem. ix. iar in ain lande. do funden
sy die aller grösten wunn die yndert auff erd-
trich sein mocht. vn̄ was das landt das man

koren, wijn en alles wat men nodig heeft van alle vruchten, zonder enige arbeid. Daar verkrijgt men het vlees zonder veeteelt. Daar zijn de dieren en vogels tam, alsook de vissen in het water. En de dieren gaan zelf naar de mensen op het land en

de vissen.[28] In dat land kwam nooit een dier dat schadelijk was. Het is altijd groen en dat land heet Bona Terra. Het ligt ver van de wereld, omdat God wilde dat de zee het droeg, want anders hadden zij daar nimmer kunnen komen. Toen zij nu in dat land kwamen, smaakte het daar net zo goed in dat land als in het paradijs. En deze smaak nam van hen alle vermoeidheid en gebreken weg. Daarop ging St.-Brandaan met twaalf van zijn broeders vanaf het schip het land in. Daar zagen zij een fraaie burcht die hoog in de lucht zweefde, zodat er geen levend wezen in kon komen, tenzij het hoog zou kunnen vliegen. Daar vonden zij een hangende weg. Zij gingen bezorgd de berg op waar de burcht op stond. Daar zagen zij aan de ene kant van de berg veel wonderlijke dierdraken en lintwormen liggen. Toen gebood St.-Brandaan hun dat zij stil moesten liggen, want zij wilden de burcht ingaan. Daar zagen zij, dat de muren van louter kristal waren, en dat er zeer veel edelstenen in lagen. De muur was bewerkt met koper en met aarde, en met alle wonderen die op het aardrijk zijn. Er stonden daar dieren zoals beren, leeuwen en wilde zwijnen, panters en olifanten te dansen. En alle dieren die leven gewonnen, waren in de muren gegraveerd en in reliëf afgebeeld, en wie ze voor het eerst aanzag, dacht dat ze leefden en schrok ervan. Ze waren net zo meesterlijk en merkwaardig gemaakt en geschapen, alsof ze de woestijn in waren gelopen. Het ene lag, het tweede zat, het derde liep. Daar ving men leeuwen, beren, zwijnen; daar liepen honden, hazen en herten. Hier sprong de luipaard, daar stond de leeuw of zijn welpen en kinderen, en daar zag men allerhande dieren die men zich kon denken. Men zag ze daar met elkander spelen[29]. Dat alles was ingegraveerd in de muur aan de ene zijde, en aan de tweede zijde waren allerlei vogels ingegraveerd, precies zoals ze vlogen en in de lucht zweefden: de adelaar, de gier, de havik, de sperwer en allerhande vogels, klein en groot, net alsof ze allen leefden. Aan de derde zijde zag

[28] Onduidelijk.
[29] Mogelijk een verwijzing naar Jesaja, 11: 6-7.

men allerhande vissen, klein en groot, alsof ze in het water zwommen. Aan de vierde zijde zag men allerhande mensen afgebeeld: ginder aan het turnen. daar aan het steken; hier spelen[30] en jagen, dansen en springen; daar ridders en vrouwen met elkander zingen en praten; hier strijden en vechten; daar zitten koningen, vorsten en heren en schone vrouwen, en ginds de telgangers[31]. Men zag allerhande wapens onder de schilden en helmen, en in de banieren. Men zag daar allerlei handwerk dat de mensen in die tijd uitoefenden. Men zag daar allerhande snaarspel en wat zoal vreugde kan geven. Dat alles zag men in de kristallen muur gegraveerd. De tinnen op de muur waren stevig en fraai, en glinsterden van binnen als de morgenster doet. In de burcht zaten zevenhonderd deuren en al net zoveel prachtige zalen. En bij de berg glinsterde het overal glitterend als goud en als de tondels in het vuur. In de zaal stonden zeer fraaie bedden met zijde en met gouden serges bedekt. Ze hadden allerhande kleuren en waren met damast omgeven. In de burcht was een huis, dat een vloer had die uit louter één glas gemaakt was, en zo blauw en hart was als staal. Daarin was een gouden plek aangebracht en verwerkt, die doorregen was met edelstenen. In dat huis en in de vesting is er altijd glans en licht, dat fraaier is dan de zon. Het wordt daar nimmer nat van de regen. Thans zagen zij een zeer schone tuin, waarin een cederboom stond. Daaronder was een prachtig grasveld dat altijd groen en fraai was. Aan de cederboom hingen zeer veel drinkgerei en gouden schenkvaten, en er waren fraaie, heerlijke tafels opgericht met de allerbeste spijzen die men kon bedenken of ergens vinden op aarde. En op de bomen zongen de vogels de hele tijd lustige en welluidende gezangen. Daar ontsprong een zeer mooie bron, en de golven daarvan waren zeer hoog en koud en in zijn stroom zwommen vele prachtige en wonderlijke vissen. In het huis was alle pracht die er overal in de wereld aan wonderen kon zijn, en dat huis bekeken zij goed. St.-Brandaan

[30] “baissen”.
[31] “getzelten”. Kan duiden op stappende paarden.

schreef al dat bijzonders op. Toen zij nu de berg, het huis en de vesting van binnen en van buiten beschouwden en bezagen, sprak St.-Brandaan: “Hier is grote pracht, veel goud en edelstenen. Hoed u er thans goed voor, dat niemand van u iets wegneemt, zodat het ons niet vergaat zoals onze broeder die de toom stal, en wij zeer snel op ons schip moeten gaan, opdat de duivels ons niet lang belegeren[32] en ons bedriegen.” Daarop gingen zij zeer spoedig de burcht uit, en toen zij bij het schip kwamen, zagen zij wonderlijk gevormd mensen aankomen, die hoofden hadden als de varkens, en handen als de mensen, met daaraan hondenklauwen. Zij hadden halzen als de kraanvogels en hadden buiken die ruig waren onder de gordel. Zij hadden louter glimmende gewaden en iedereen had een koker met pijlen aangegord. Zij hadden een boog in de hand, gedroegen zich vertoornd en kwamen met gestrekte staarten kwalijk bij de oever naar het schip. De monniken waren verheugd dat zij in het schip waren. St.-Brandaan sprak: “O, ijl nu des te spoediger met het schip, opdat zij niet op ons schieten, want het is angstaanjagend volk. Het zou mij verwonderen als zij God zouden erkennen. Wat moet ik nu over God met hen bepraten?” Daarop trad St.-Brandaan aan stuurboord, sprak met hen, hield hun God voor, en gebood hen bij de levende God dat zij hem vrede zouden geven totdat zij met hem gesproken hadden.” Daarop legde eenieder zijn boog vlak voor zich neder zodra God aan hen genoemd was, en zweeg stil toen een van hen begon te spreken en zei: “Brandaan, gij hebt in menig land wonderen ervaren. Nu heeft God, die gij ons hiervoor genoemd hebt, u hierheen gezonden. Doch gij moet weten, dat wij God eerder kenden dan gij. Toen Hij in Zijn majesteit zat, waren zij[33] in Zijn gedachten. Nu zeg ik u, Brandaan, gij wilt niets anders geloven dan wat gij ziet. En wat gij wel weet, heeft u zeer aan het werk gezet. Gij hebt namelijk een boek verbrand dat de ganse waarheid zegt. Daarom moet gij thans in deze ellende

[32] “legen”. Vertaling onzeker. Heeft vele betekenissen.
[33] “sy”. Lees: ‘wir’.

wandelen en zulks ervaren en zien. Daarom zijn diegenen veel wijzer, die geloven dat God veel grote, onzegbare wonderen heeft gedaan of kan doen, en dat niets onmogelijk is om te doen, zoals gij best weet hoe God zelf tot St.-Thomas[34] sprak: ‘Wanneer gij begrepen en ook gezien hebt en gelooft, dan zijt ge zalig. Doch zalig zijn zij, die het geloven en niet zien, noch begrijpen.’ Weet daarvan ook, Brandaan, dat God de almachtige een buitengewoon grote liefde heeft gehad voor christenen die juist en goed geloven.” Daarop sprak St.-Brandaan: “Wie heeft u eigenlijk over God gesproken?” Daarop zei hij: “Brandaan, wij waren heel dichtbij Hem in het hemelrijk. En God heeft waardeloze schepselen van ons gemaakt, omdat wij Lucifer navolgden, toen hij uit de hemel verstoten was. Want toen Lucifer zich tegen God gekeerd had, hadden wij niet zoveel verstand, dat wij God gehoorzaamheid gunden, en konden wij niet onderscheiden wat voor goed of kwaad wij moesten doen. Toen nu Lucifer viel, heeft God ons verstand toch wel onderkend, en verstootte Hij ons niet zoals Lucifer en de andere engelen die met hem waren. Hij wilde ons echter niet onze engelachtige gestalten en schoonheid laten, en maakte ons tot deze schepselen met varkenskoppen, omdat wij onverstandig waren, net zoals de varkens dat ook zijn. Die weten niet wat zij moeten liefhebben of vrezen, en ook niet wat zij zelf zijn. Die wentelen liever in de modder en in de mestvaalt dan in het zuivere water. Ook moeten wij liefhebben als de honden, wanneer wij in de hemel de zeden van de hond zouden hebben. De hond blaft niet tegen degene die hij kent. Wie hij echter niet kent, daar blaft hij tegen, hoeveel zijn meester hem ook het zwijgen wil opleggen. Zo zouden wij ook in de hemel doen: wij lieten Lucifer zijn gang gaan wanneer hij zich tegen God zou verzetten, en wij zouden het niet verhinderen. En omdat wij het hem niet zouden afraden, heeft God ons de genade betoond dat wij niet Lucifers genoten zijn en ook niet in de hel zijn

[34] Johannes, 20: 29.

verstoten.[35] En dit land heeft God ons gegeven. Wij hebben het vooruitzicht dat God zich nog enigszins over ons zal erbarmen." Daarop sprak St.-Brandaan: "Hoe komen wij op deze berg? Daar is slechts goud en edelgesteente en prachtige woonruimte, net als in het paradijs waar wij uit zijn gegaan. Omdat wij geen schade hebben gedaan, noch uw goed hebben weggenomen, komen wij onschuldig en gerust aan onze vaart. En als God niet met ons was geweest, dan hadden de draken ons verslonden. Ik vraag mij af wanneer gij gekomen zijt." Daarop sprak de duivel: "Wij waren zeer ver uitgevaren in het vreemde land. Daar hadden zij op de straten wel zeshonderd helse scharen verzameld. Met dezen moesten wij vechten en wij zijn tegen hen opgetrokken. Zij hebben ons grote schade gedaan in ons land. Het spijt hen zeer, dat wij niet met hen in pijn zijn. En wat zij ons aan leed kunnen toevoegen, dat doen zij. Tegen dezen moesten wij ons weren en hen te hulp komen met wel duizend bosgeesten[36], en zo veel schatten, dat zij er de wegen en straten mee hadden kunnen plaveien." Daarop sprak de duivel: "Dat zijn jaarbomen. Daarmede hebben zij ervan afgezien[37], dat wij ooit in grote angst en nood zijn gekomen, sinds wij door de hemel verstoten zijn geworden. Thans is dit schone land van ons, en wij hebben geen ander leed, dan dat wij het aanminnige aangezicht van God moeten ontberen. Nu spreek ik niet meer met u, tot wanneer ik u vraag om met ons naar huis te varen. Dan zullen wij ook u en de uwen aanspraak[38] en eer bewijzen." Daarop sprak St.-Brandaan: "Neen, dat kunnen wij niet doen. Wij willen terugkeren naar Schotland. God geve ons goede wind." En aldus scheidden zij daarvandaan en namen afscheid van dit wonderlijke gevolg. Daarop wilden zij hem grote schatten geven, doch dat wilde St.-Brandaan niet.

---

[35] De redenering is onduidelijk.
[36] "waldschraten".
[37] "damit haben sy die verzogen". Vertaling onzeker. Heeft vele betekenissen.
[38] "zucht".

Hoe St.-Brandaan vier weken
op een vis voer, voordat daar
een einde aan kwam.

Daarop keerde St.-Brandaan met zijn gevolg naar Schotland terug. Zij voeren met groot gemak tot aan de vroege zesde ochtend. Daar kwam een vervelende vis naar hen toe. Die deed zijn muil open alsof hij het schip met allen wilde verslinden; zo groot en breed was zijn muil. Ze voeren vier weken zo snel als zij konden, totdat zij bij het einde van de vis kwamen; zo groot en zo lang was de vis. En toen zij vóór hem waren kunnen komen, en konden varen, daar bracht hij hen pas in grote nood. Want de vis boog zijn staart naar zijn bek, en in deze kring voeren zij wel veertien dagen zonder eruit te kunnen komen. En wanneer de vis bewoog, was de kwelling van de vis zo groot, dat hij het schip ophief in de lucht en dan wederom naar beneden, alsof het in de afgrond viel. Bij deze vis groeiden hout en gras op zijn staart. Daarop waren zij in grote nood. Toen de vis hen uit de kring liet varen en er vandoor ging, staken de winden op van de voorn en loeiden zo, dat men het ver weg kon

horen. De golven spoelden het roer hoog boven het schip, zodat de vissers zeer schrokken en versaagd waren, totdat St.-Brandaan hen troostte en sprak: “Gedraag u maar goed. God heeft ons uit menige nood geholpen.” Doch toen hij op de vis uitliep, kwam ook de zee tot rust met grote onstuimigheid. En de zee sloeg hen vele duizenden mijlen weg. Daarop gingen de winden liggen en werden de weersomstandigheden zo heet, dat zij bijna omkwamen. Het schip lag stil, waardoor roer noch zeil hen hielp, en zij vier weken stil moesten liggen.

Hoe een wind St.-Brandaan naar een plek op de zee wierp waar hij een groot kabaal en herrie hoorde van mensen en van vee, en toch niets anders zag dan hemel en water.

Daarna kwam er een grote wind die hen spoedig voortdreef naar een plaats waar de zee schaars was, en op vele plekken droog. Niet ver daarvandaan hoorden zij een groot kabaal en een wonderlijk grote herrie van mensen en van vee. Zij hoorden klokken luiden, de mis zingen, vee uitdrijven, dansen, zingen, wenen en klagen, lachen, bazuinen, paarden, koeien, vertier en schreeuwen. Zij hoorden menigerlei herrie. Dat kwam St.-Brandaan als een groot wonder voor, aangezien zij niets anders zagen dan water en hemel, en toch hoorden zij die herrie. Daarop sprak St.-Brandaan: “Ik verwonder mij er sterk over, waar deze herrie is, die ons zo nabij is, terwijl wij toch niemand zien. Wat raadt gij, of wij het schip spoedig wederom laten wenden? Want ik moet ervaren wat hier aan de hand is.” Daar wisten zij niet wat het beste was, doch ter plekke wierpen zij het

anker uit en het peillood[39] in het water. Daar vonden zij nauwelijks grond. Daarna wierpen zij hun anker verderop, doch dat greep nauwelijks vast, zodat zij het verspeelden. Toen wisten zij niet wat zij moesten doen. Daarop riepen zij God sterk aan, lieten hun zeilen neer en verkeerden in grote zorg.

[39] “senckelstain”.

Hier kwam St.-Brandaan bij een
dwerg en bij een goede man
en daar was het water boven de
lucht[40] gestegen.

Daar hoorde men een geschreeuw, en er kwam een dwerg uit een woud. Daar was het water boven de lucht gestegen en boven het woud uit. Wel kon het water voor de lucht van het woud niet schadelijk zijn. Het schip werd door een windvlaag gegrepen, waardoor het spoedig in het woud belandde. Daar lag een goede man, die hun zei hoe het schip gelegen was. Toen het water een einde had, wilden zij gaarne omkeren. Dat mochten zij niet doen. Zij vertelden hem, hoe zij ernstig God en maagd Maria aanriepen, zodat het hem voorkwam, dat zij christelijke lieden waren. Zij vroegen of hij hen te hulp wilde komen. Hij zei: “Ja”, en was blij. Toen hij hoorde dat zij christenen waren, keerden zij met elkander daarvandaan en gingen naar het meer.

---

[40] “über den lufft”. Onduidelijk. Mogelijk is bedoeld: ‘tot aan de lucht’.

Daar heeft de goede mens een klein scheepje. Daar gingen beiden in zitten en zij voeren met het scheepje zeer gezwind, daar zij beiden blij waren dat hij hem te hulp wilde komen. Daarop sprak St.-Brandaan: “Ik zie daar naderbij komen in een nevel, een klein scheepje met een zeil. Ik vertrouw erop, dat Onze Lieve Heer ons Zijn hulp zendt.” Daarop kwam het scheepje snel op hem toe gevaren. Daarop zagen zij in het scheepje de goede man en de dwerg. De man was oud. Zijn kleren waren gemaakt van de haren van wilde dieren, en tezamen gevlochten en geweven. In zijn hand had hij een abtstaf. Deze abtstaf had St.-Brandaan hem ooit gegeven. De dwerg zat achter het stuurrad van het scheepje. De dwerg heette Bertward en was gruwelijk geschapen, want hij had een lange en grote baard. Hij had lang haar op zijn hoofd en zong bijzonder goed. Doch zij verstonden zijn gezang niet. Hij had een brede mond en schalde zijn stem als een hoorn. Alle fijne gewaden die hij droeg, waren van fluweel en zijde. Hij was sterk, want hij voerde het scheepje krachtig over. De baard ging hem tot op de knie. Daarop sprak de man tot hen toen zij dicht bij hem waren: “Keer spoedig met uw schip van hier, want ik hoor vier winden komen die u zullen grijpen. Dan doen zij u grote schade en komt u in nood en in arbeid.” Daarop dacht St.-Brandaan dat het het spook van de duivel was en sprak: “Zoudt gij niet vertoornd zijn, dan zou ik u gaarne verzoeken om door God tot ons te komen in dit schip, want wij hebben hier veel heiligdommen. En gij zoudt door God er een mis over zingen.” Daarop begreep de goede man best, dat hij[41] vreesde dat hij een valstrik en een spook was, en voer spoedig naar hem toe, waarop zij hem het schip in hielpen. Daar viel hij in kruisvorm neder voor het heiligdom, want hij was een uitverkoren vat van God. Daarop ontvingen zij hem met grote waardigheid, en begonnen een heerlijke mis met grote aandacht, en allen ontvingen het heilige sacrament. Daarop zei de dwerg hem, dat de wereld daar een einde had, en dat de herrie die zij gehoord

[41] St.-Brandaan.

hadden en hoorden, een andere wereld was dan de aarde. Toen begreep St.-Brandaan goed, dat hij de waarheid in het boek verbrand had, en op de zee schreef St.-Brandaan alle wonderen op in een boek.

Hier kwam St.-Brandaan bij de grijze
man genaamd Haylbran, waarop hij
ontdekte dat hij bijna thuis was gekomen.

Daarna kapten zij het touw van het anker en richtten hun zeil op. Toen voer de dwerg het schip zo, dat het zeer zwalkend ging, want hij was krachtig. Toen zij op de zee kwamen, zagen zij op de kleverige zee vele schepen die daar al vele jaren vastlagen. Daarna kwamen zij vlakbij een oever. Daar zag St.-Brandaan een oude, grijze man rijden, die een prachtig gewaad had, en ook zijn paard was met louter goud bekleed. Hij had ook een sabeldieren mantel aan, die louter met karbonkelstenen bezet en bezaaid was, zodat men ze ’s nachts kon zien. Er was een prachtige adelaar in verwerkt met goud en met edelstenen. Die stond alsof hij wilde vliegen. De heer was krachtig en manhaftig, en heerste over het land. Hij bereed een kleine muilezel die een zwart oor had. De kleren die de heer aan had, waren beter dan duizend mark aan goud. Deze heer heette Haylbran, en toen St.-Brandaan hem zag, herkende hij hem

goed en wist hij goed, dat zij dicht bij land waren gekomen. Hij sprak tot zijn broeders: “Gedraag u goed, want wij zijn hier thuis in ons land en hebben onze nood overwonnen.” Daarmede kwamen zij aan de oever en traden uit het schip. Daarop nam de heer die tot hen was gekomen, alsook de dwerg, afscheid en voeren met elkander weer naar huis op hun kleine scheepje.

Hierna kwam St.-Brandaan wederom
thuis in Hybernia in het klooster.

Toen nu St.-Brandaan en de zijnen aan land waren gekomen, en bij Hybernia kwamen en de stad ingingen, liep hen iedereen tegemoet die er was, en ontving hen waardig en goed. Nu had St.-Brandaan deze wonderen op de zee reeds in een boek opgeschreven, en hij nam het boek en droeg het het klooster binnen. Al zijn broeders volgden hem na en legden het boek op het altaar van Onze Lieve Vrouwe. Daarop kwam er een stem van God, die hem hartelijk welkom heette en sprak: “St.-Brandaan, wanneer gij wilt, kom dan bij Mij.” Daarop bereidde St.-Brandaan zich voor op een mis, en hield en zong die met grote aandacht. Toen de mis uit was, verscheidde St.-Brandaan en voer zijn ziel naar God. Nu moeten wij hem vragen, dat hij ook God voor ons vraagt dat ons leven tot een goed einde wordt gebracht. Dat helpe ons God de Vader, en de Zoon, en de Heilige Geest. Amen.

Hier eindigt het leven van St.-Brandaan. Gedrukt te Ulm door Hanns Zainer in duizend vier-honderd, en in het negenen-negentigste jaar.